

แม้เจ็บปวดและสงบนิ่ง แต่แกรนด์แคนยอนคือเสียง
ประกาศก้องของธรรมชาติ ที่เตือนเราให้เจียมเนื้อเจียมตัว
และตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองในธรรมชาติ และ
ในวิถุภะแห่งกาลเวลา

กาลเวลานั้นกลืนกินสรรพสิ่งเสมอ กลืนกินทั้งชีวิตเรา
และตัวขุนเขาแกรนด์แคนยอนเองด้วย

ส่วนธรรมชาตินั้นก็ยิ่งใหญ่ เกินกว่าที่สิ่งกระจัดอย่างเรา
จะทำตัวเป็นนายเหนือธรรมชาติได้

มาแกรนด์แคนยอนจึงเสมือนมาคารวะอยู่หน้ามหาวิหาร
เพื่อน้อมรับธรรมะและสัมผัสถึงรหัสลับ อันเป็นความลึกลับ
และงดงามที่สุด เท่าที่มนุษย์สามารถจะสัมผัสได้



เรตริอค

เส น ห์ แ ห่ ง ท ะ เล ท ร า ย

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐

ทะเลทรายกับทะเลน้ำเค็มนั้นต่างกันราวกับฟ้ากับดิน
ความแห้งแล้ง ขรุขระ หยาดกระด้าง ไม่ชวนให้คนเข้าหา
ทะเลทราย เหมือนอย่างที่ใครต่อใครพากันไปเที่ยวทะเล แต่
อันที่จริง ทะเลทั้งสองชนิดเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด เรียกได้ว่า
เป็นอันเดียวกันก็ได้ หากแต่อยู่กันคนละช่วงสมัยเท่านั้น

ทะเลทรายเป็นอันมากก็เคยเป็นทะเลมาเมื่อหลายล้านปีก่อน หินปูนที่ประกอบกันเป็นภูเขาอย่างเรดริอคก็คือน้ำ สัตว์น้ำ สัตว์ทะเล ที่สะสมอัดแน่นกันมาหลายสิบล้านปีนั่นเอง เช่นเดียวกับกับหินทรายในทะเลทราย ก็คือทรายในท้องทะเล สมัยดึกดำบรรพ์ ธรรมชาตินั้นอนิจจังเสมอ ดินแดนที่เคยชุ่มฉ่ำด้วยน้ำ อุดมด้วยชีวิตหลากหลายรูปลักษณะ แต่แล้วก็กลับกลายเป็นผืนทรายที่ไร้ร่องรอยแห่งชีวิต มีขึ้นก็มีลง ธรรมชาติเป็นเช่นนั้นเอง

ทะเลทรายนั่นซีเห่ยิ่งกว่าอะไรดี แต่แปลก ที่คนเป็นอันมากอยากเข้าเที่ยวชม ที่เรดริอคมีนักท่องเที่ยวอย่างเราเข้าไปเป็นจำนวนไม่น้อยเลย บางคนก็อุตสาหะขึ้นจักรยานจากเมืองลาสเวกัสมาออกกำลังกายบริเวณนี้ทุกเช้า ถ้าถามว่าอะไรทำให้ผู้คนอุตสาหะเสียเวลาเป็นชั่วโมงเพื่อมาดูหิน ทรายและต้นไม้หงิกๆอย่าง แดมยังร้อนอีกต่างหาก คำตอบก็คือ ที่นี่เป็นธรรมชาติแท้ๆ ที่ไม่มีฝีมือของมนุษย์เข้ามายุ่งเกี่ยว



ธรรมชาติ ไม่ว่าจะซีเห่อย่างไรก็มีแรงดึงดูดให้มนุษย์ **เข้าหาเสมอ** คงเป็นเพราะลึกๆมนุษย์มีใจใฝ่หาธรรมชาติ ไม่ว่าจะอยู่อย่างสะดวกสบายอย่างไรในเมือง จิตใจส่วนลึกก็ยังคงปรารถนาเข้าหาธรรมชาติเสมอ อาจเป็นเพราะว่าธรรมชาติคือ **บ้านเดิม** ที่มนุษย์ห่างเหินไปนาน หรือเพราะว่าธรรมชาติสามารถน้อมเราให้เข้าถึงส่วนลึกในจิตใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกลึกลับในทางรหัสยนัย

ทะเลทราย แม้จะไม่มีเสน่ห์เลยเมื่อเทียบกับทะเล แต่ความเว้งว่างเปล่าสุดสายน่าก่อให้เกิดความรู้สึกที่พิเศษ เหมือนกับต้องมนต์สะกด อาจเป็นความพิศวงงงงวย หรือความสยบยอม เพราะเหตุนี้กระมัง ผู้คนไม่น้อยถึงเชื่อว่าทะเลทรายมีพลังพิเศษบางอย่าง ที่สามารถซึมซาบเข้าไปในร่างกายและจิตใจได้



พุทธศาสนามีศักยภาพที่จะ
เป็นทางเลือกที่ดีกว่าบริโภคนิยมมาก
โดยเฉพาะการตอบสนองความต้องการ
ทางจิตวิญญาณที่ลุ่มลึกและยั่งยืนกว่า
...ทำให้ผู้คนข้ามพ้นปัญหาตัวตนไปได้

อย่างถึงที่สุด

อย่างน้อยก็ทำให้คนรู้สึกพอ
และมีความเต็มอิ่มกับชีวิต





อยู่อย่างพุทธ ในยุค บริโภคนิยม



ตีพิมพ์ครั้งแรกใน “สวนแสงอรุณ”
ช่วงตั้งแต่ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๐
ถึงฉบับที่ ๕ กันยายน-ตุลาคม ๒๕๕๐

มีข่าวชิ้นเรื่องหนึ่งเล่ากันมาว่า ชายคนหนึ่งขับรถชนเสาไฟฟ้าอย่างแรงบนถนนสุขุมวิท คนขับตะกุกตะกายนอกจากรถ พอเห็นสภาพรถบุบบี้ยับเยินก็ร้องว่า “โธ้ย!!! เบนซ์ของฉัน เบนซ์ของฉัน” ลุงคนหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้เหตุการณ์เห็นเช่นนั้น จึงพูดขึ้นว่า “พ่อหนุ่ม ห่วงรถเบนซ์ของเธอทำไม ห่วงแขนของเธอดีกว่า โน่นแขนของเธอกระเด็นไปอยู่นั่นแล้ว” ชายหนุ่มมองไปตามที่ลุงคนนั้นชี้ พอเห็นแขนของตัวก็ร้องลั่นว่า “โธ้ย! โรเล็กซ์ของฉัน โรเล็กซ์ของฉัน”



นี่เป็นข่าวขันที่เข้ากับยุคบริโภคนิยมในเวลานี้มาก เพราะผู้คนนับวันจะเห็นวัตถุสำคัญยิ่งกว่าอวัยวะ เห็นทรัพย์สินมีค่ามากกว่าชีวิต โดยเฉพาะถ้าเป็นวัตถุหรือสินค้าที่ติดยี่ห้อดังด้วยแล้ว เขายอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาหรือรักษามันเอาไว้ เมื่อไม่กี่ปีก่อนคงได้ยินข่าวว่า วัยรุ่นคนหนึ่งในอเมริกายอมลงทุนฆ่าคนที่อายุไล่ๆกันเพราะต้องการได้รองเท้ายี่ห้อไนกี้ที่เด็กคนนั้นใส่ ถ้าเด็กคนนั้นใส่รองเท้ายี่ห้อบาจา เขาคงไม่สนใจ นี่เป็นลักษณะเด่นของยุคบริโภคนิยมในปัจจุบัน คือนอกจากจะเห็นว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค หรือการได้ครอบครองวัตถุแล้ว ยังมีแนวโน้มที่จะยึดติดหลงใหลกันแบรนด์เนมหรือยี่ห้อ เพราะมันเกี่ยวโยงกับภาพลักษณ์ของตน คือช่วยทำให้ภาพลักษณ์ของตัวเองดี และทำให้รู้สึกภูมิใจกับตัวเอง เห็นว่าตัวเองมีคุณค่าขึ้นมา



กระแสลมที่มาแรง

บริโภคนิยมเวลานี้มันไม่ใช่เป็นแค่เรื่องการเสพรสอร่อย ทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย หรือที่เรียกว่ากามคุณห้าเท่านั้น มันยังเป็นการเสพเพื่อผลทางใจ เช่น เพื่อให้รู้สึกดีกับตัวเอง หรือรู้สึกว่าเป็นคนใหม่ที่ดีกว่าเก่า พูดอีกอย่างหนึ่งคือ เพื่อมีตัวตนใหม่ที่น่าปรารถนา น่าชื่นชม อันนี้คือเหตุผลว่าทำไม ธุรกิจเสริมทรวดทรงจึงเติบโตอย่างรวดเร็วทั่วทั้งโลก เดียวนี้ใครๆก็อยากไปเสริมจมูก เสริมหน้าอก ฝ่าโน่น ลดนี้ ทั้งหญิงและชาย ทั้งๆที่สิ้นเปลืองเงินทองอย่างมาก แต่ก็ยอมหาเงินไปทุ่มเทกับเรื่องนี้ นักเรียนนักศึกษา หาเงินเองไม่ได้ ก็ไปขอพ่อแม่

ในอเมริกา เดียวนี้ของขวัญวันเกิดที่พ่อแม่นิยมให้แก่ลูกสาว ไม่ใช่เสื้อผ้า หรือโทรศัพท์มือถือ แต่เป็นเงินสำหรับไปผ่าตัดเสริมทรวง บางทีก็ให้เป็นของขวัญเมื่อลูกเรียนจบไฮสกูล อันนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างตัวตนใหม่ โดยการซื้อบริการผ่าตัดเสริมทรวง จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระแสบริโภคนิยม คือแทนที่จะลงทุนลงแรงออกกำลังกายเพื่อให้หน้าหนักลด

หรือให้ร่างกายดูดีขึ้น ก็ใช้เงินเนรมิต ถือว่าเป็นการเสพหรือ การบริโภคอย่างหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบัน

ที่จริงเทคโนโลยีสำหรับเสริมทรหดทรงยังเป็นเรื่อง ที่เสี่ยง มีอันตรายอยู่ อย่างที่มีข่าวอยู่หลายครั้งว่ากินยา ลดความอ้วนจนถึงตาย หรือเป็นโรคจิต บางทีก็มีข่าวว่าหน้าอก เน่าเพราะไปผ่าตัดเสริมทรงมา แต่คนก็ยังนิยมไปซื้อบริการ มา นึกดูก็สวนทางกับหลักทางพุทธศาสนา พุทธศาสนาบอกว่า พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต พึงสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม แต่สมัยนี้ตรงกันข้าม คือยอมเสี่ยง ชีวิตเพื่อรักษาอวัยวะ หรือยอมสละชีวิตเพื่อรักษาทรัพย์



อาตมาอยากขยายความสักหน่อยว่า ทำไมเราถึงต้อง มาพูดเรื่องบริโภคนิยมกัน อาตมาคิดว่าตอนนี้เราปฏิเสธ ไม่ได้แล้วว่า บริโภคนิยมเป็นกระแสที่มาแรงมาก เราจะ เรียกยุคนี้ว่าเป็นยุคคอมพิวเตอร์ หรือยุคโลกาภิวัตน์อะไร ก็แล้วแต่ แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับด้วยก็คือ ยุคนี้เป็นยุค

บริโภคนิยมโดยแท้ เพราะไม่ว่าจะอยู่ในมุมไหนของโลก ไม่มีวัน แม้กระทั่งหมู่บ้านชาวเขานั่นไกลโพ้น ไปจนถึงกลางป่าอะเมซอน กลางมหาสมุทรแปซิฟิก หรือในเทือกเขาหิมาลัย ไม่มีที่ไหน ที่สามารถหลีกเลี่ยงอิทธิพลของบริโภคนิยมได้เลย ตัวชี้วัดต่างๆ ก็คือโค้ก ที่ไหนๆก็มีโค้ก แม้แต่บนยอดเขาเอเวอเรสต์หรือ สุดขั้วโลกใต้ นอกจากนั้นจะอยู่ที่ไหนก็แล้วแต่ ล้วนสามารถ รับสัญญาณรายการเอ็มทีวี (MTV) ซึ่งเป็นรายการเพลงที่ แพร่หลายไปทั่วโลก แค่ติดตั้งจานดาวเทียมเท่านั้น กระแส บริโภคนิยมก็จะเข้าไปถึงทันที ไหนจะสปอตโฆษณา ไหนจะ รายการหนัง รายการบันเทิง หรือกีฬา ซึ่งเป็นสินค้าบริโภค อย่างหนึ่งที่ทำกำไรมหาศาล

นี่คืออิทธิพลของบริโภคนิยม ซึ่งกลายเป็นกระแสใหญ่ ของโลก อย่าลืมนะแม้เราจะบอกว่ายุคนี้เป็นยุคคอมพิวเตอร์ แต่ทุกวันนี้คอมพิวเตอร์ก็ยังไม่แพร่หลายในหลายทวีป เช่น แอฟริกา มีเพียงหนึ่งในห้าพันคนเท่านั้นที่สามารถเข้าถึง คอมพิวเตอร์ได้ แม้แต่โทรศัพท์ซึ่งมีมาเกือบร้อยปีแล้ว แต่มี เพียงครึ่งโลก หรือ ๓,๐๐๐ ล้านคนเท่านั้นที่เข้าถึงโทรศัพท์ ได้ อีก ๓,๐๐๐ ล้านคนไม่เคยใช้ หรือรู้จักโทรศัพท์มาเลย แต่ คนกลุ่มหลังนี้ก็ยังคงได้รับอิทธิพลจากบริโภคนิยมไม่มากนักน้อย อย่างน้อยต้องเจอโค้กในที่ที่กล่าวถึง พูดได้ว่าในประวัติศาสตร์

ที่ผ่านมา ไม่มีอุตสาหกรรมใดเลยที่สามารถแผ่คลุมทั่วทั้งโลก ได้มากเท่าบริโภคนิยม ศาสนาคริสต์ก็สู้ไม่ได้ ทั้งๆที่มีมิชชันนารี แผ่ไปทั่วโลก แต่ยังมีหลายจุดที่เข้าไปไม่ถึง ประชาธิปไตย ก็เช่นเดียวกัน แม้จะประกาศว่ายุคนี้เป็นชัยชนะของโลกเสรี แต่ปรากฏว่าประชาธิปไตยก็ยังไม่สามารถแพร่ทั่วโลกได้ทั่วถึง ไม่ต้องดูอื่นไกล แค่อังกฤษ เวียดนาม และจีน เราก็เห็นแล้วว่า ประชาธิปไตยยังมีที่ทางจำกัดอยู่

แต่ทั้งหมดที่พูดถึง ไม่มีที่ไหนที่หลีกเลี่ยงหรือหลุดพ้น จากอิทธิพลของบริโภคนิยมได้เลย บางคนถึงกับพูดว่าบริโภคนิยมเป็นศาสนาแรกและศาสนาเดียวที่เชื่อมโยงโลกทั้งโลก ได้ อาตมาจะอธิบายภายหลังว่า บริโภคนิยมนี้เป็นศาสนาได้อย่างไร

คราวนี้มาทำความเข้าใจกันสักหน่อยว่าบริโภคนิยม หมายถึงอะไร เพราะมีคำๆหนึ่งที่ใกล้เคียงกันมากคือ “วัตถุนิยม”



บริโภคนิยม ๔ ความหมาย

บริโภคนิยมกับวัตถุนิยมต่างกันอย่างไร อย่าลืมนะว่าวัตถุนิยมเป็นสิ่งที่มียู่มานานแล้ว มีมาเป็นพันๆ ปีแล้ว อย่างน้อยอาตมาคิดว่า ๕,๐๐๐ ปีที่แล้วมา โลกก็รู้จักวัตถุนิยมแล้ว แต่บริโภคนิยมเพิ่งเกิดขึ้นไม่กี่ร้อยปีนี่เอง คราวนี้ก็ต้องแยกว่าบริโภคนิยมต่างจากวัตถุนิยมอย่างไรบ้าง

เมื่อพูดถึงความหมายของคำว่าบริโภค บางคนอาจสงสัยขึ้นมาว่า เอ๊ะ! ทุกคนต้องบริโภคอยู่แล้ว ทานที่ที่มนุษย์เกิดมาก็ต้องบริโภคอยู่แล้ว ฉะนั้นคำว่าบริโภคจะมีความหมายแค่ไหนกัน ในที่นี้ ความหมายประการแรกของคำว่าบริโภค ก็คือ **การแสวงหาสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต** นี่เป็นความหมายที่หนึ่ง คือว่าบริโภคไม่ได้หมายถึงแค่กินแค่ใช้อย่างเดียว แต่เจาะจงไปถึงการกินใช้ หรือแสวงหาสิ่งที่ตัวเองไม่ได้ผลิต อันนี้ถือเป็นของใหม่สมัยก่อนจวบจนกระทั่งร้อยปีที่แล้ว แทบทุกอย่างที่ ปู่ ย่า ตายายของเรากิน หรือใช้ ล้วนเป็นสิ่งที่ตนผลิตได้เอง ไม่ว่าจะเป็นข้าว เสื้อผ้า กระบุง ตะกร้า หรือบ้านเรือน ชาวบ้านล้วนผลิตหรือทำขึ้นมาด้วยตัวเอง ถ้าไม่ทั้งหมดก็เป็นส่วนใหญ่ มี

คนส่วนน้อยเท่านั้นที่บริโภคสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต เช่น ชุนนาง เจ้า หรือพระ แต่เมื่อมาถึงยุคนี้ เป็นครั้งแรกที่คนจำนวนมาก หรือว่าคนค่อนข้างบริโภคสิ่งที่ตนไม่ใช่ผู้ผลิต แม้แต่ในชนบท เช่นหมู่บ้านที่อากาศมาอยู่ ข้าวก็ซื้อ เพราะชาวบ้านปลูกมันสำปะหลัง เสื้อผ้าก็ต้องซื้อ ถึงก็ต้องซื้อ แม้แต่กระต๊อบข้าวก็ซื้อ กันแล้ว กับข้าวก็เช่นกัน ซื้อจากรถที่มาขายทุกเช้าแทบทั้งนั้น ที่พูดนี้หมายถึงคนชนบทนะ ดังนั้นจึงไม่ต้องพูดถึงในเมือง

บริโภคนิยมในความหมายแรก หมายถึง ค่านิยมหรือแบบแผนที่ผู้คนส่วนใหญ่บริโภค หรือ เสพสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต กลายเป็นผู้บริโภคเต็มตัว นี่คือความหมายของคำว่า ผู้บริโภคที่เราได้ยิน เวลามีคนพูดถึงชมรมผู้บริโภค สมาคมผู้บริโภค ผู้บริโภคในความหมายนี้คือ ผู้ที่เสพสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต เป็นความหมายธรรมดาที่ไม่เป็นบวกเป็นลบ

ความหมายที่สองของบริโภคนิยม คือค่านิยมใฝ่เสพมากกว่าใฝ่ผลิต หรืออยากได้มากกว่าอยากทำ บริโภคนิยมในความหมายนี้ซักจะไม่ค่อยดีแล้ว คนสมัยนี้อยากได้อะไร เยอะแยะ วัยรุ่นอยากได้โทรศัพท์มือถือ อยากได้กระเป๋า ยี่ห้อดัง แต่พอถามว่ามีใครบ้างจะไปทำงานพิเศษเพื่อจะได้มีเงินไปซื้อของเหล่านั้น ปรากฏว่าแทบไม่มี ส่วนใหญ่คิดอย่าง

เดียวคือแบมือขอเงินพ่อแม่ หรือไม่ก็คิดทางลัด เช่น เล่นการพนัน และที่นิยมมากขึ้นทุกทีก็คือชิงโชค เดียวนี้โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ มีการชิงโชคเยอะแยะไปหมด ทั้งนี้ก็เพราะใครๆ ก็นิยมใช้ทางลัดแบบนี้กัน ค่านิยมแบบนี้ทำให้เกิดทัศนคติที่คิดใช้เงินแก้ปัญหาอย่างเดียว เห็นเงินเป็นทางลัดในการบรรลุลความต้องการ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

ในทำนองเดียวกัน ทุกวันนี้ใครๆ ก็อยากรวยกันทั้งนั้น แต่ถามว่า ทำอย่างไรถึงจะรวย คำตอบก็คือซื้อหวย หรือไม่ก็ซื้อเครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล หรือไปซื้อพระรุ่นดูดทรัพย์ มา เท่านั้นก็เชื่อว่าจะรวยได้ แต่ไม่สนใจที่จะขยันหมั่นเพียรในการทำงาน

ค่านิยมเอาแต่ได้แต่ไม่ยอมทำนี้ ในที่สุดทำให้คนไม่สนใจที่จะทำอะไรที่ตนไม่ได้ประโยชน์ เดียวนี้เวลาเราจะไปชักชวนใครทำอะไรก็ตาม เช่น ชวนไปปลูกป่า อนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยเหลือคนยากคนจน คนจำนวนไม่น้อยจะถามว่า “**ทำแล้วฉันจะได้อะไร?**” อาจารย์ประเวศ วะสี บอกว่านี่เป็นคำถามที่น่าเกลียดที่สุดของสังคมไทยในเวลานี้ อันนี้เป็นผลมาจากค่านิยมแบบบริโภคนิยม ในความหมายที่สอง คือฉันจะทำอะไรต่อเมื่อฉันได้ประโยชน์ ถ้าไม่ได้

ก็ไม่ทำ และถ้าจะทำก็ทำให้น้อยที่สุด หรือไม่ก็ใช้ทางลัด เช่น โกง การพนันหรือชิงโชค เป็นต้น

บริโภคนิยมในความหมายที่สาม คือ ค่านิยมที่ใช้เงินเพื่อบรรลุความต้องการแทนที่จะลงมือลงแรง อันนี้สืบเนื่องมาจากความหมายประการที่สอง คือ อยากได้แต่ไม่ยอมทำ วิธีหนึ่งที่ไม่ต้องลงแรงทำก็คือ ใช้เงินซื้อเอา หรือใช้เงินเป็นทางลัด พูดอีกนัยหนึ่งคือ ขอเป็นผู้บริโภคมากกว่าผู้ผลิต เช่น อยากรับประทานอาหารที่แสนอร่อย แทนที่จะหมั่นออกกำลังกาย กินอาหารให้ถูกสุขลักษณะ ก็ใช้ทางลัดคือ ซื้อยามากิน หรือนั่งนอนใจว่าเจ็บป่วยเมื่อไหร่ค่อยไปให้หมอจัดการ มีเงินเสียอย่างไรจะไปกังวลอะไร

แม้คนสมัยนี้จะหวังสุขภาพตัวเองมากขึ้น แต่จำนวนไม่น้อยจะถามว่า มียาอะไรไหมที่จะลดความอ้วนได้ มียาอะไรไหมที่ทำให้ไม่เป็นโรคกระเพาะ มียาอะไรไหมที่ทำให้ไม่เป็นโรคหัวใจ คิดแต่เรื่องยาเพราะมันง่าย ใช้เงินซื้อเอา อยากรจะให้ตัวเองมีหุ่นดี แทนที่จะวิ่งหรือว่ายน้ำเป็นประจำ ก็นิยมไปจ้างหมอมารักษาอาการนี้คือทัศนคติที่ใช้เงินเพื่อบรรลุเป้าหมาย มากกว่าจะลงมือทำด้วยตนเอง ทัศนคตินี้ลามไปถึงการปฏิบัติในทางศาสนา คืออยากเข้าถึงสวรรค์ เข้าถึงนิพพาน

ด้วยการทำบุญมากๆ หรือถวายเงินให้เกจิอาจารย์เยอะๆแต่ไม่สนใจจะฝึกสมาธิภาวนา หรือทำกรรมฐาน ระยะเวลาจึงมีการพยายามใช้เงินซื้อนิพพานกัน ขณะเดียวกันเกจิอาจารย์ก็พยายามทำให้นิพพานเป็นตัวเป็นตนจับต้องได้ คนจะได้ยอมจ่ายเงินไปสัมผัสกับนิพพาน การใช้เงินเพื่อซื้อสวรรค์มีมานานแล้ว แต่ระยะหลังถึงกับใช้เงินซื้อนิพพาน เห็นได้ว่า แม้แต่จุดหมายในทางศาสนาหรือทางจิตวิญญาณ ก็คิดว่าสามารถบรรลุได้โดยใช้เงิน เพียงแต่ซื้อพระ หรือทำบุญกับพระบางรูปเท่านั้น

การท่องเที่ยวเดี๋ยวนี้ก็เป็นการท่องเที่ยวแบบบริโภคนิยม คือใช้เงินซื้อประสบการณ์ แทนที่จะลงแรงให้เหนื่อยยาก สมัยก่อน เวลาจะเที่ยวป่า เราต้องแบกสัมภาระไปค้างแรมกลางป่า เดินกันสองสามวันกว่าจะถึงที่หมาย แต่เดี๋ยวนี้เที่ยวป่า ง่ายนิดเดียว เพียงแต่ไปซื้อแพ็คเก็จทัวร์ นั่งรถติดแอร์ ไปพักในโรงแรม หรือรีสอร์ทระดับห้าดาว เวลาไปไหนก็ไม่ต้องเดิน อยู่บนรถนั่นแหละ สามารถเห็นลิง เห็นช้างผ่านกระจก จะขึ้นเขาก็ไม่ต้องขนของเอง เพราะมีกระเช้าลอยฟ้า หรือไม่ก็จ้างลูกหาบช่วยขนให้ นี่คือการท่องเที่ยวแบบบริโภคนิยม ได้ประสบการณ์ท่องเที่ยวและสัมผัสธรรมชาติโดยไม่ต้องเหนื่อยหรือปวดเมื่อย ขอให้มั่งมีเงินก็แล้วกัน

ที่นี่ยากเป็นลูกผู้ชายหรือ ยากเป็นคนทันสมัยหรือไม่ยากเพียงแค่ซื้อโค้ก (หรือกระทิงแดง) นั่งร้านสตาร์บัคส์ก็สามารถเป็นอย่างที่ต้องการได้แล้ว สมัยก่อน จะเป็นลูกผู้ชายต้องพิสูจน์ตัวเองว่า สามารถป้องกันสาวในหมู่บ้านไม่ให้คนอื่นมาลวนลามได้ หรือป้องกันไม่ให้โจรมาลักขโมยวัวควายในหมู่บ้านได้ แต่เดี๋ยวนี้ เพียงแต่ซื้อสินค้ายี่ห้อดังก็รู้สึกเป็นชายชาติแล้ว แล้วถ้าอยากเป็นผู้ชนะแล้วละเดี๋ยวนี้เพียงแค่ซื้อไนกี้ คุณก็รู้สึกเป็นผู้ชนะแล้วโดยไม่ต้องไปลงสนามแข่งกับใคร เพราะใส่ไนกี้แล้ว คุณจะรู้สึกว่า您是เหมือนไมเคิล จอร์แดน หรือเฉียดๆ ไทเกอร์ วูดส์ ซึ่งถูกจ้างมาเป็นพรีเซนเตอร์ของรองเท้ายี่ห้อนี้ แล้วถ้าอยากเป็นคนภูมิฐานน่านับถือก็ต้องไปหาหลุยส์วิตตอง หรือซาแนลมาสะพาย ถ้าไม่มีเงินซื้อก็ไปเช่ามาวันละ ๓๐๐ บาทก็ได้ นี่คือนิยามในความหมายที่ลึกลงไปกว่านั้น คือการใช้เงินเพื่อบรรลุความสำเร็จ มากกว่าการลงมือทำ

ค่านิยมแบบนี้ทำให้เกิดทัศนคติที่คิดใช้เงินแก้ปัญหาทุกอย่าง เห็นเงินเป็นทางลัดในการบรรลุความต้องการ ค่านิยมแบบนี้ พอเป็นหนักเข้าก็นำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่ดีไม่งามขึ้นมา เช่น นักเรียนนักศึกษาอยากสอบได้คะแนนดี ๆ กันทั้งนั้น แต่หลายคนไม่คิดจะตั้งใจเรียน คิดแต่แค่จะซื้อหนังสือ

เก่งข้อสอบที่ไหนดี หรือหนักกว่านั้นคือ จะซื้อข้อสอบจากที่ไหนดี เดี่ยวนี้การทุจริตข้อสอบกลายเป็นธุรกิจที่ทำเงินดีมากและแพร่หลายอย่างที่นึกไม่ถึง มีวิธีการสารพัด และเกิดขึ้นกับการสอบแทบทุกวงการ ไม่ใช่เฉพาะเอ็นทรานซ์เท่านั้น

ความหมายที่สี่ของบริโภคนิยม คือ ความคิดความเชื่อ ว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค บางคนอาจสงสัยว่า ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา คนก็เชื่อว่าความสุขอยู่ที่การบริโภคทั้งนั้น ที่ทำสงครามกันมาหลายพันปีก็เพราะแย่งชิงทรัพยากรสมบัติกัน ฟาโรห์ในอียิปต์ หรือจักรพรรดิในจีน เวลาตายก็เอาทรัพย์สมบัติมากมายฝังไว้ในหลุมศพ เพราะต้องการเสพลีงเหล่านี้ต่อในสวรรค์ หรือในชาติหน้า อันนี้ก็จริงอยู่ แต่ความสุขแบบบริโภคนิยมมันลึกกว่านั้น ไม่ได้หมายถึงความสุขทางกายหรือทางประสาทสัมผัสทั้งห้าเท่านั้น ตรงนี้คือจุดต่างระหว่างบริโภคนิยมกับวัตถุนิยม





มิติด้านจิตใจของบริโภคนิยม

วัตถุนิยม หมายถึงการกินอาหารเพราะติดในรสอร่อย ต้องการเครื่องปรับอากาศ เพราะมันให้ความเย็น หรือต้องการรถเบนซ์ เพราะไปไหนมาไหนสบาย ไม่เหนื่อย นี่เป็นความสุขอันเนื่องมาจากประสาททั้งห้า

แต่**บริโภคนิยม**ลึกกว่านั้น จุดหมายของการบริโภคมิใช่ความสุขทางประสาททั้งห้าเท่านั้น แต่ต้องการมากกว่านั้นคือเมื่อได้บริโภคแล้ว คุณรู้สึกว่าคุณได้เป็นอะไรบางอย่าง ความสุขจากการกินเค้กหรือสตาร์บัคส์ มิได้อยู่ที่รสอร่อยหรือกลิ่นหอมเท่านั้น แต่ยังเป็นเพราะมันทำให้ความรู้สึกว่าฉันเป็นคนทันสมัย มีรสนิยม คนไม่ได้กินแมคโดนัลด์เพราะต้องการความอร่อยมากเท่าก็บอยากเป็นคนภูมิฐาน หรือรู้สึกเท่ บริษัทแมคโดนัลด์เขายอมรับว่าผลิตแมคโดนัลด์ ไม่ใช่เพื่อขายสารอาหาร แต่เขาต้องการขายภาพลักษณ์ ถ้าคนไปกินแมคโดนัลด์แสดงว่าเป็นคนทันสมัย ยึดเวลาสมาคมกับผู้คนได้ ตรงนี้ที่มันสนองสิ่งที่ลึกซึ้ง คือสนองความต้องการมี “ภาวะชีวิตใหม่” ที่น่าปรารถนา ในทางพุทธศาสนาเรียก



ว่า “ภวตัณหา” คือทำให้คุณรู้สึกว่า คุณได้เป็นอะไรบางอย่างที่พึงปรารถนา คุณรู้สึกว่าคุณเป็นคนหนึ่งที่มีคุณค่า คุณใส่นาก็ไม่ใช่เพราะใส่มันมันนึ่มเท่า แต่เพราะมันทำให้คุณรู้สึกว่า เป็นอะไรบางอย่างที่น่าปรารถนา เช่น เป็นผู้ชนะ คนจำนวนมากปรารถนาที่จะมีรถเบนซ์ขับ ไม่ใช่เพราะว่ารถเบนซ์ขับนึ่มหรือปลอดภัย แต่เพราะมันทำให้คุณรู้สึกมีหน้ามีตา มีความภูมิใจ ทำให้คุณภูมิใจและมั่นใจในตนเอง ตรงนี้เป็นเรื่องจิตใจ

บริโภคนิยมนับวันจะมีแรงดึงดูดตรงนี้ และนี่คือจุดที่ทำให้บริโภคนิยมต่างจากวัตถุนิยม เพราะ**วัตถุนิยมโดยทั่วไปแล้ว** หมายถึงความต้องการวัตถุเพื่อสนองตอบายตนะทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย พุดอย่างพุทธคือ ตอบสนอง “กามตัณหา” ซึ่งเป็นเรื่องความอร่อย ความสะดวกสบายหรือรสชาติจากรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่คนสมัยใหม่เข้าหาบริโภคนิยมเพื่อต้องการเป็นคนใหม่ที่เขาคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา คือต้องการภาวะชีวิตใหม่ อันนี้เป็นการตอบสนองทางจิตใจซึ่งเป็นอายตนะที่หก

เห็นได้ว่าบริโภคนิยมไม่ใช่เรื่องของวัตถุล้วนๆ แต่มีมิติทางจิตใจ ซึ่งทำให้มันมีแรงดึงดูดต่อผู้คนมาก อย่างไรก็ตาม



มันไม่ได้แค่ตอบสนองความต้องการทางจิตใจแบบอื่นๆ เช่น เป็นคนภูมิฐาน หรือทันสมัยเท่านั้น มันยังตอบสนองความต้องการที่ลึกไปกว่านั้น ซึ่งอาจเรียกว่าความต้องการทางจิตวิญญาณด้วย ซึ่งอาตมาจะได้กล่าวต่อไป

เอาตรงๆก่อนว่า **ขณะที่วัตถุประสงค์มุ่งตอบสนองอายตนะ หรือประสาทสัมผัสทั้งห้า หรือกามตัณหา บริโภคนิยมตอบสนองลึกไปกว่านั้น คือตอบสนองภวตัณหา ทำให้รู้สึกเป็นคนใหม่ มีตัวตนใหม่** นิตยสารฉบับหนึ่งเคยสัมภาษณ์เด็กนักเรียนว่าอะไรที่ทำให้เขาภูมิใจในตนเอง ถ้าเป็นเด็กสมัยก่อนก็คงจะตอบว่า ขยันขันแข็ง ทำความดี ช่วยพ่อช่วยแม่ อะไรทำนองนี้ แต่เด็กที่เขาไปสัมภาษณ์ตอบว่า สิ่งที่ทำให้เขาภูมิใจและมั่นใจในตนเองคือการได้มีสเก็ทบอร์ด มีนาฬิกาที่ซ็อกหรือมีวิดีโอเกม นั่นเป็นการสัมภาษณ์เมื่อ ๕-๖ ปีก่อนเดี๋ยวนี้อีกก็ต้องตอบว่า ต้องมีโทรศัพท์มือถือชนิดที่ถ่ายรูปได้ ดาวนโหลตรงไหนได้ด้วย ถ้าไม่มีแล้วจะรู้สึกอายไม่มั่นใจในตนเอง เคยมีการสอบถามความเห็นนักเรียนนักศึกษาเกือบร้อยละ ๙๐ บอกว่าชอบสินค้ายี่ห้อดัง เหตุผลข้อหนึ่งก็คือ **“ใช้แล้วมั่นใจ”** นี่ก็เหมือนกับที่สาวญี่ปุ่นคนหนึ่งบอกว่าที่ถือกระเป๋าหลุยส์วิตตอง ใส่สร้อยบุลการีและสวมนาฬิกาหรูก็เพราะว่า **“มีใช้แล้วมันสบายใจ แล้วก็รู้สึกเชื่อมั่นในตนเองด้วย”**



จะเห็นได้ว่า ความภูมิใจในตนเองเดี๋ยวนี้นี้ไม่ได้อยู่ที่ว่า ได้ทำอะไร แต่อยู่ที่ว่า มีอะไรมากกว่า เพราะการ **“มี”** ทำให้เขาได้ **“เป็น”** อะไรบางอย่าง สมัยก่อนเราจะเป็นอะไรก็ต่อเมื่อเราได้ทำอะไรบางอย่าง ยกตัวอย่าง ผู้ชายสมัยก่อนจะเป็นลูกผู้ชายได้ต้องสามารถปกป้องมิให้อันธพาลมาลวนลามผู้หญิงในหมู่บ้าน หรือมาลักวัวลักควายในหมู่บ้านจะเป็นลูกผู้ชายต้องพิสูจน์กันตรงนี้ ในสังคมชนเผ่าอย่างแอฟริกา คุณจะเป็นลูกผู้ชายได้ คุณต้องพร้อมเผชิญหน้ากับการถูกหนามทิ่มหนามแทง หรือล่าสิงโตได้ ในพิธีก้าวอย่างผ่านวัย (rite of passase) คนที่เรียนทางสังคมวิทยาจะรู้ ในสังคมสมัยก่อนเด็กจะก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่ได้ต้องผ่านการพิสูจน์ตนเอง เช่น ไปอยู่ในป่าคนเดียว ไปทำสักทัวทั้งตัวหรือผ่านการทำสงครามกับเผ่าอื่น ถ้าคุณผ่านกรรมวิธีเหล่านี้ได้ ถึงจะได้รับการนับถือว่าเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นชายชาติตรี แต่ในยุคบริโภคนิยม การเป็นชายชาติตรีเป็นได้ง่ายมาก ถ้าคุณซื้อสินค้าให้ถูกยี่ห้อ ให้ถูกแบรนด์เนม คุณก็เป็นได้แล้ว หรือจะเป็นเอกบุรุษก็ได้ ถ้าซื้อแอร์โร่มาใส่





ทุกสิ่งคือสิ่งเสพ

เมื่อได้อธิบายความหมายของบริโภคนิยมแล้ว คราวนี้ก็มาดูว่า **สิ่งเสพ** หรือสิ่งบริโภคในกระแสบริโภคนิยมนั้นหมายถึงอะไรบ้าง **สิ่งเสพอย่างแรกคือ วัตถุที่เป็นรูปธรรม** เช่น เสื้อผ้า อาหาร โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ เป็นต้น **สิ่งเสพประการที่สองคือ บริการ** เช่น การนำเที่ยว การรักษาพยาบาล การอำนวยความสะดวกโดยไม่ต้องทำเอง เสพแบบนี้ต้องอาศัยการซื้อบริการ ซึ่งก็ต้องใช้เงินเช่นเดียวกับการเสพวัตถุ

สิ่งเสพประการที่สาม คือประสบการณ์ ประสบการณ์เป็นเรื่องนามธรรม เสพประสบการณ์ เช่น ไปฟังคอนเสิร์ต ไปดูหนัง ไปเล่น “บันนี่จัมพ์” ไปเที่ยวดิสนีย์แลนด์ หรือว่าไปเที่ยวทะเล ไปดูกะเหรี่ยงคอยาว มีเงินมากเท่าไรก็สามารถเสพประสบการณ์แปลกๆได้มากเท่านั้น เดี่ยวนี้มีเงินสักสองสามล้านก็สามารถไปสัมผัสยอดเขาเอเวอเรสต์ได้ โดยเพียงแค่ซื้อแพ็คเกจทัวร์ เทือกเขาหิมาลัยตอนนี้จึงมีคนพลุกพล่านมาก ขยะจึงเต็มไปหมด การบริโภคประสบการณ์เป็นกระแสใหญ่ กระแสหนึ่งของบริโภคนิยม สามารถทำเงินให้อย่างมหาศาล



นี่คือเหตุผลที่รัฐบาลพยายามรณรงค์เรื่องการท่องเที่ยว มีการเสนอสถานที่และประสบการณ์แปลกๆให้ โดยเฉพาะ Unseen Thailand เป็นความพยายามที่จะหาเงินจากคนต่างชาติ ซึ่งกระหายประสบการณ์แปลกๆใหม่ๆ

คงเห็นแล้วว่าบริโภคนิยมนั้นไม่เหมือนวัตถุนิยม วัตถุนิยมเป็นแค่การบริโภควัตถุ แต่บริโภคนิยมนั้นต้องการเสพอย่างอื่นด้วย รวมทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรมเช่นประสบการณ์ หลายคนอยากนั่งสมาธิด้วยเหตุผลเพียงแค่ว่าอยากมีประสบการณ์ว่าสมาธินั้นเป็นอย่างไร อยากจะเสพประสบการณ์ที่แปลกๆ จะได้ไปคุยกับเขาได้ อยากไปเมืองนอกก็เพราะอยากได้ประสบการณ์อีกเหมือนกัน ประสบการณ์กลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่ขายได้และใช้เงินซื้อได้ นอกจากนั้นยังใช้เป็นข้ออ้างได้ด้วย วัยรุ่นหลายคนเวลาจะไปประกวดนางงามหรือสมัครเป็นนางแบบก็อ้างเหมือนกันว่าเพื่อหาประสบการณ์ ดูเหมือนว่าถ้าใครอ้างแบบนี้ก็จะดูดี เป็นที่ยอมรับของสังคม

สิ่งเสพประการที่สี่ซึ่งสำคัญไม่น้อยคือ สัญลักษณ์ โดยเฉพาะยี่ห้อหรือแบรนด์เนม เป็นสัญลักษณ์ที่ใครๆก็อยากเสพหรือมีไว้กับตัว จะซื้ออะไรก็ต้องดูที่ยี่ห้อก่อน คุณสมบัติอย่างอื่นเอาไว้ทีหลัง ก่อนที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในเมืองไทย



ในหมู่บ้านค้าต่างประเทศเป็นที่รู้จักกันว่า พอนักท่องเที่ยวไทยมาถึงก็จะกวาดซื้อสินค้าที่ห้อยกันเป็นแถว สรรพคุณเป็นอย่างไรไม่สนใจ ซื้อมือถือเอาไว้ก่อน ไม่ว่าจะป็นโรเล็กซ์ เวอร์ซาเซ่ อะไรไม่สำคัญ ขอให้ป็นยี่ห้อดังไว้ก่อน เอาแค่มือถือก็พอ เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้นี้ไม่ว่าจะเป็นไนกี้ หลุยส์วิตตอง ชาแนล บริษัทเหล่านี้จึงไม่ได้ผลิตเฉพาะรองเท้าหรือเสื้อผ้า แต่ผลิตสินค้าเยอะเยอะไปหมดเลย ไม่ว่าจะเป็นเป้ น้ำหอม เข็มขัด สิ่งที่เขาขายจริงๆมิใช่ะไรอื่น แต่ขายยี่ห้อ เพราะคนซื้อก็ต้องการซื้อยี่ห้อ อยากได้ยี่ห้อหรือสัญลักษณ์เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับตัวเอง

สิ่งเสพประการที่ห้าคือ ข่าวสาร ไม่ว่าจะมาทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ข่าวสารเดี๋ยวนี้นี้ใครๆก็อยากเสพ แต่ส่วนใหญ่ก็เพื่อสนองความตื่นเต้น หรือสนองความอยากรู้ มากกว่าที่จะนำมาใช้ประโยชน์ และที่เสพเพื่อสนองราคาและโทสะก็มีไม่น้อย เช่น รูปภาพ หรือเรื่องราวในทางกามารมณ์และความรุนแรง



สามระดับของบริโภคนิยม

ที่นี่ยากพูดถึงบริโภคนิยมว่ามันแสดงตัวออกมาในลักษณะใดบ้าง พูดอย่างสรุปคือ มีสามระดับ **ระดับแรกคือระดับทัศนคติหรือจิตสำนึก** คือค่านิยมไม่เสพมากกว่าไม่ผลิต ใช้เงินมากกว่าลงมือทำเอง และความเชื่อว่าความสุขอยู่ที่บริโภค ยิ่งเสพมากยิ่งขึ้น สุขมาก ความสุขในทัศนคติของบริโภคนิยมคือเส้นตรงที่พุ่งสูงขึ้นไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด คุณเสพมากเท่าไร คุณก็สุขมาก เสพน้อยก็สุขน้อย และคุณจะเสพได้ คุณต้องมีเงิน เพราะฉะนั้นเงินจึงเป็นเรื่องใหญ่ เกิดทัศนคติที่ถือเงินเป็นใหญ่ เพราะเชื่อว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค

ระดับที่สองคือ ระดับพฤติกรรม บริโภคนิยมจะแสดงอาการด้วยเสพไม่หยุดและมุ่งอวดมั่งอวดมี เนื่องจากต้องการให้ใครๆยอมรับในตัวตนของตน หรือเห็นว่าตัวตนของตนสูงเด่นในสายตาของคนทั่วไป การบริโภคจึงต้องมีการอวดให้คนอื่นเห็น เพราะฉะนั้นเสื้อผ้าอาภรณ์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะป็นสิ่งที่เปิดเผยแสดงให้คนอื่นเห็นได้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับรองเท้า นาฬิกา กระเป๋า รถยนต์ ของเหล่านี้มีไว้อวดกัน

ทั้งนั้น รวมทั้งของในบ้านบางชิ้น บริโภคนิยมจะมีลักษณะ
อวดมั่งอวดมี เคยได้ข่าวไหม เวลาคนไทยไปเจเนอวา ประเทศ
สวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตนาฬิกาโรเล็กซ์ ถ้าคนหนึ่ง
ซื้อสองแสน อีกคนหนึ่งจะซื้อทับไปเป็นสามแสน สมัยที่
เศรษฐกิจยังไม่ฟู ผู้คนพากันแข่งกันซื้อแข่งกันมั่งมี เวลากิน
อาหารก็แข่งกัน กินเพื่ออวดรวยหรือเพื่อหน้าตา ไม่ได้สนใจ
คุณค่าที่แท้ของอาหาร คุณค่าแท้ของอาหารคืออะไร คือการ
เสริมสร้างบำรุงร่างกาย แต่พฤติกรรมบริโภคนิยมนั้นไม่ได้
บริโภคเพราะความอร่อยเท่านั้น แต่เพื่อหน้าตา เพื่อความ
โก้เก๋ เพื่อความภูมิใจ

ข่าวสารก็เหมือนกัน เราควรบริโภคข่าวสารเพื่ออะไร
ตามหลักคุณค่าแท้ เราควรรับรู้ข่าวสารเพื่อให้เกิดความรู้
สำหรับเอาไปใช้ประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แต่คนจำนวน
ไม่น้อยบริโภคข่าวสารเพราะอยากเสพความสนุกความตื่นเต้น
เกิดสงครามที่ไหนก็อยากดูว่า ชีปนาวุธที่เขาใช้ถล่มกันนั้น
แม่นยำแค่ไหน มีอำนาจการทำลายล้างสูงเพียงใด บางทีก็
อยากดูว่าฉิบหายกันไปถึงไหนแล้ว หรือไม่ก็อยากรู้ว่าคนดัง
อย่าง มาดอนน่า ริกกี มาร์ติน บริตनी สเปียร์ มีข่าวซุบซิบ
ถึงเขาอย่างไรบ้าง ทุกวันนี้เราเสพข่าวสารเพื่อสนองอารมณ์
ความมัน และความตื่นเต้น ไม่ใช่เพื่อความรู้ เพราะฉะนั้น

หนังสือพิมพ์รายวันส่วนใหญ่จึงมีแต่เรื่องที่ตื่นเต้นกระตุ้น
อารมณ์ สนองความอยากรู้อยากเห็นเฉพาะตัว ส่วนเนื้อหา
สาระที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้น นับวันจะมีน้อยลง

ระดับที่สามคือ ระดับสังคม อาตมาได้พูดไปแล้วถึง
บริโภคนิยมระดับทัศนคติและพฤติกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของ
บุคคล บริโภคนิยมยังปรากฏในรูปที่เป็นระบบสังคมหรือ
แบบแผนนโยบาย เช่น การทำทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้า
ไปหมด แม้กระทั่งความรักความมีน้ำใจก็ขายได้ โดยเฉพาะ
ขายให้นักท่องเที่ยว เคยเห็นโฆษณาทางโทรทัศน์ไหม ที่บอกว่า
คนไทยมีน้ำใจ มีน้ำใจเพื่ออะไร ก็เพื่อให้ฝรั่งมาท่องเที่ยวใน
เมืองไทยเยอะๆ อันนี้คือการเอาน้ำใจหรือรอยยิ้มของคนไทย
มาขาย เรายังเอาวัฒนธรรมประเพณีมาขาย ทุกจังหวัดเดี๋ยวนี้
ต้องมีประเพณีวัฒนธรรมประจำจังหวัดที่ขายนักท่องเที่ยวได้
ทุกจังหวัดต้องมีอย่างน้อยหนึ่งอย่าง นี่เป็นนโยบายรัฐบาล
เพื่อขายนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะนักท่องเที่ยวไทยหรือต่างชาติ และ
กระบวนการดังกล่าว ถูกกำหนดโดยพ่อค้าหรือข้าราชการ
ชั้นสูงในจังหวัด โดยที่ชาวบ้านถูกกีดกันไม่ให้มีส่วนร่วม
ยกเว้นมาแสดงให้นักท่องเที่ยวดูเท่านั้น ไม่ว่าประเพณีบุญบั้งไฟ
ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา หรือประเพณีชักพระ เดี่ยวนี้
ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าไปหมด การศึกษาก็เช่นกัน กลาย

เป็นสินค้าที่ต้องซื้อต้องขาย ใครไม่มีเงินก็หมดโอกาสทางการศึกษา

แม้แต่บุญก็กลายเป็นสินค้า มีการเอาวิธีการตลาดมาใช้ เช่นคิดค้นบุญประเภทต่างๆ เหมือนกับที่แตกสินค้าออกมาเป็นหลายๆตัวเพื่อไม่ให้จำเจ มีเซลล์แมนมาชักชวนคนทำบุญโดยตนเองก็ได้เปอร์เซ็นต์ ที่สำคัญก็คือการทำให้คนเข้าใจว่าบุญจะได้มากก็ต่อเมื่อจ่ายเงินมาก ตามหลักพุทธศาสนา บุญไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินเลย ทำบุญโดยไม่ต้องใช้เงินก็ได้ แต่เดี๋ยวนี้ผู้คนถูกทำให้เข้าใจว่าบุญนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนเงินเหมือนกับสินค้า จะได้บุญมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่าใช้เงินไปมากเท่าไร บุญขั้นสูงหรือขั้นต่ำขึ้นอยู่กับว่าใช้เงินมากหรือน้อย ถ้าใช้เงินน้อยก็ได้บุญระดับต่ำๆ เช่น อาจถูกหวยแค่ ๒-๓ ตัว หรือสอบเอ็นทรานซ์ได้ แต่ถ้าใช้เงินมากก็ได้บุญระดับสูง เช่น รอดตาย หายป่วย ร่ำรวย มีชื่อเสียงหรือถูกลีตเตอร์รางวัลที่หนึ่ง ถ้าอยากสัมผัสกับอายตณนิพพานอย่างที่วัดพระธรรมกายสอน ก็ต้องจ่ายเงินเป็นแสนเป็นล้าน บุญเหมือนกับสินค้า คือมีหลายระดับ และขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ซื้อ

ทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมก็ถูกทำให้เป็นสินค้าเช่นกัน ถามว่าทะเลสาบสงขลาในเวลานี้มีค่าแค่ไหน คนจำนวนไม่น้อยคิดเป็นจำนวนเงินเลยว่า มีปลา กุ้ง หอยก็แสนตัน คิดเป็นมูลค่าเท่าไร? คือคิดเป็นตัวเงินหมด คุณค่าของป่าก็ถูกตีราคาเป็นตัวเงิน ตามปริมาณเนื้อไม้ที่จะเอาไปขายได้ แต่ไม่ได้มีการคิดถึงมิติทางจิตใจ มิติทางวัฒนธรรม หรือความยั่งยืนของวิถีชีวิตเลย แม้แต่อากาศและน้ำสะอาดซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญจากป่าก็ถูกมองข้ามไป นี่เป็นประการที่หนึ่งคือนโยบายทางเศรษฐกิจที่ทำทุกอย่างให้เป็นสินค้า

ประการที่สอง บริโภคนิยมได้ถูกแปรออกมาเป็นนโยบายการพัฒนาที่สนองพฤติกรรมการบริโภค นโยบายการพัฒนาแทบทั้งหมดล้วนเป็นไปเพื่อการสนองการบริโภคหรือเป็นไปเพื่อบริโภคนิยม ถามว่าการสร้างถนน ผลิตไฟฟ้า สร้างเขื่อน ทำไปเพื่ออะไร ก็เพื่อกระตุ้นการผลิตและส่งเสริมการบริโภค แม้ว่าจะทำให้ชุมชนแตกสลาย วัฒนธรรมผันผวน ผู้ปกครองก็ไม่สนใจ การพัฒนาแทนที่จะส่งเสริมให้คนมีความสุขมากขึ้น กลับไปเน้นเรื่องการผลิตและกระตุ้นการบริโภค การวัดความเจริญของประเทศโดยดูการเติบโตของรายได้ประชาชาติ (GNP) ก็เพราะมุ่งสนองบริโภคนิยมนั่นเอง

ประการที่สาม หมายถึงการที่บริโภคนิยมได้กลายเป็น
วัฒนธรรม หรือแบบแผนของสังคม บริโภคนิยมไม่ใช่เป็น
แค่ “ไลฟ์สไตล์” หรือรูปแบบการใช้ชีวิตของปัจเจกบุคคล
เท่านั้น แต่ได้กลายเป็นวัฒนธรรม พฤติกรรม หรือวิถีคิดของ
คนทั้งสังคมไปแล้ว นั่นคือเวลาผู้คนสัมพันธ์กับใคร ก็ต้องดูคน
ทั้งสังคมไปแล้ว นั่นคือเวลาผู้คนสัมพันธ์กับใคร ก็ต้องดูก่อนว่า
คบแล้วจะได้ผลประโยชน์จากคนคนนั้นเท่าไร จะแต่งงานก็
ต้องคิดก่อนว่าจะจ่ายเท่าไร ได้เท่าไร จะเรียนอะไรก็ต้อง
ดูว่าจบแล้วจะได้เงินเท่าไร ออกรถได้ภายในเวลาที่ปี วิชานี้
ถ้าเรียนแล้วไม่รวยก็ขยับไปเรียนวิชาอื่นดีกว่า วิถีคิดแบบนี้
ได้กลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไปแล้ว ทำนองเดียวกันเวลา
มีโยมมาขอทอดกฐิน เจ้าอาวาสจำนวนไม่น้อยก็ต้องดูก่อนว่า
รายไหนที่จะหาเงินมาทอดกฐินได้มากกว่ากัน รายไหนที่มี
โอกาสหาเงินเข้าวัดได้มากที่สุดก็รับกฐินจากรายนั้น เพราะ
ปีหนึ่งรับกฐินได้ครั้งเดียว นี่คือวิถีคิด และพฤติกรรมที่
แพร่หลายทั้งโยมและพระ



ผลกระทบต่อธรรมชาติ สังคม และชีวิต

อาตมาขอใช้เวลาอีกสักหน่อยกับการอธิบายเรื่อง
บริโภคนิยม เพราะคิดว่ามันมีผลกระทบอย่างมาก ทั้งในแง่
ธรรมชาติ สังคม และชีวิต



ในแง่ธรรมชาติ เมื่อทุกอย่างถูกทำให้เป็นสินค้า ทุกอย่างถูกนำไปส่งเสริมการผลิตและกระตุ้นการบริโภค ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธารก็ย่อมถูกทำลาย ถ้าไม่เกิดปัญหามลพิษ ก็เกิดปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร อ่าวไทยตอนนี้ก็แทบไม่เหลือปลาให้จับกิน ต้องใช้อวนลากอวนรุน ซึ่งทำลายระบบนิเวศอย่างมาก อีกทั้งทำลายพันธุ์ปลาอย่างรวดเร็ว ถ้ามว่าถ้าปลาหมดแล้ว ทำอย่างไร คำตอบของชาวประมงเหล่านี้ก็คือย้ายไปที่อื่น หรือไม่ก็ไปทำอาชีพใหม่ไป เช่นทำร้านน้ำแข็ง หรือไปขายแฟรนไชส์สัมดำที่ไหนก็ได้ แต่คนรุ่นหลังจะเดือดร้อนอย่างไร ไม่ค่อยมีใครสนใจกัน

ในแง่ผลกระทบทางสังคมก็คือ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้รับผลกระทบ เกิดความเดือดร้อน โดยเฉพาะคนยากคนจน อย่างในทะเลสาบสงขลา เมื่อเรือประมงกวาดเอาปลาเกะตักโดยใช้วิธีที่ไม่คำนึงถึงธรรมชาติ ปลาชนิดอื่นก็ถูกทำลายไป ชาวประมงรายย่อยก็ย่อมเดือดร้อน จับปลาไม่ได้ เมื่อมีการสร้างเขื่อนก็มักตามมาด้วยการขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ เมื่อมีการปิดป่าเพื่อให้เอกชนทำสวนป่ายุคาลิปตัส ชาวบ้านที่เป็นคนเล็กคนน้อยก็ไม่มีที่ทำกิน หรือไม่มีโอกาสเข้าป่าเพื่อหาของป่า ชีวิตความเป็นอยู่ถูกระทบกระเทือนเวลานี้คนจำนวนไม่น้อย ถูกกระแสการพัฒนาทำร้ายเพียงเพื่อ

ตอบสนองการบริโภคของคนจำนวนน้อย ชาวบ้านเหล่านี้ต้องพลัดถิ่นาคาที่อยู่ หรือสูญเสียทรัพยากรที่เขาได้เคยใช้ร่วมกับคนอื่น ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมา ก็คือช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน คนรวยก็รวยขึ้น ขณะที่คนจนก็จนลง

ผลทางสังคมอีกประการหนึ่งก็คือทุนทางสังคมหมดไป ทุนทางสังคมได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี คือความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ อาตมาได้อ่านหนังสืองานศพเล่มหนึ่ง ผู้แต่งเล่าถึงชีวิตของแม่เมื่อเขายังเด็ก แม่เป็นคนอำเภอสทิงพระ ตอนเด็กๆเห็นแม่ตำข้าวทุกวัน ลูกถามว่า แม่ตำข้าวทำไม แม่บอกว่า หมู่บ้านนี้มีคนไปใครมาเยอะ บางครั้งมีคนแปลกหน้าผ่านมา เขาไม่มีที่ไปเพราะสมัยนั้นไม่มีโรงแรม การคมนาคมก็ไม่ดี แม่บอกว่า แม่ตำข้าวเพื่อต้อนรับคนแปลกหน้าที่ต้องมาค้างคืนในหมู่บ้านก่อนที่จะเดินทางต่อไป ลูกก็ถามว่า “แล้วแม่ไม่กลัวคนพวกนี้มาเป็นโจร เป็นขโมยหรือ” แม่บอกว่า “เขาไม่ปล้นไม่ขโมย คนที่ให้ข้าวให้น้ำหรรอก” ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา แม้กระทั่งกับคนที่ไม่รู้จัก เป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งเมืองไทยเคยมีมาก แต่บริโภคนิยมได้ทำลายสิ่งนี้ไปเกือบหมดสิ้น เพราะคนไม่มีเวลาให้แก่กันแล้ว แม้กระทั่งพ่อแม่ก็ไม่มีเวลาให้กับลูก เพราะต้องตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินเพื่อให้ได้เงินเยอะ คิดว่ามีเงินเยอะแล้วก็จะสุขสบายไปเอง ความเชื่อ

และวิถีชีวิตแบบนี้ทำลายทุนทางสังคมไปเกือบหมดสิ้น หรือไม่ก็
แปรทุนทางสังคมให้กลายเป็นสินค้าเพื่อตูดเงินจากนักท่องเที่ยว
เช่น โฆษณาว่ามาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านนี้กันดีกว่า เพราะผู้คนมี
น้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พอคนแห่เข้ามาหลายๆ ชาวบ้านก็
มีน้ำใจไม่ไหว ต้องเลิกไป หรือไม่ก็ต้องเรียกเงินเป็นค่าเสียเวลา
ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็ต้องหมดไปในที่สุด



สังคมที่ไหนก็ตาม อยู่ได้ก็เพราะทุนทางสังคม จะว่าไป
แล้ว บริโภคนิยมหรือทุนนิยมทุกวันนี้ก็ต้องอาศัยทุนทางสังคม
เช่น ความซื่อสัตย์ ธุรกิจและเศรษฐกิจดำเนินไปได้ ไม่ใช่
เพราะว่ามีน้ำ มีไฟ มีไม้ มีปลา มีทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม
จับต้องได้เท่านั้น แต่ยังอยู่ได้เพราะความซื่อสัตย์และความ
ไว้วางใจกันของคนในสังคม ลองคิดดูว่าถ้าผู้คนทุจริตทุกหย่อม

หญ้า จะเกิดอะไรขึ้นกับเศรษฐกิจ วิฤตเศรษฐกิจที่เกิดกับ
เมืองไทยเมื่อปี ๒๕๔๐ เกิดจากอะไร หากไม่ใช่เพราะการ
ทุจริตคดโกงอย่างมหาศาลในสถาบันการเงิน ทั้งของเอกชน
และของรัฐ เช่น การแอบให้เงินกู้แก่เพื่อนพ้องโดยไม่มีอะไร
ค้ำประกัน

เห็นหรือยังว่า แม้กระทั่งทุนนิยมก็อยู่ได้ด้วยทุนทาง
สังคม อย่างน้อยก็ต้องอาศัยความไว้วางใจกัน **ปัญหาก็คือ**
ทุนนิยมและบริโภคนิยมเอาแต่ใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม
แต่ไม่มีการบำรุงให้เกิดทุนทางสังคมเพิ่มเติม ของที่คุณใช้ไป
เรื่อยๆ แต่ไม่เติมกลับเข้าไป ย่อมมีแต่จะหดหายไปจนหมด
ในที่สุด เวลานี้บริโภคนิยมใช้ทุนทางสังคมไปมากแล้ว แม้แต่
ศาสนาก็ถูกเอามาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต แต่ไม่มีการบำรุงหรือ
สร้างขึ้นใหม่ชดเชย ทุนทางสังคมจึงเหลือน้อยมาก ผลก็คือ
เดี๋ยวนี้ผู้คนไม่ยอมมีน้ำใจกัน ทุกคนอยากเอาเวลาไปหาเงิน
แม้กระทั่งกับลูกๆก็ไม่มีเวลาให้ เพราะเงินกลายเป็นใหญ่
ผลร้ายที่ตามมายังมีอีกหลายประการ เช่น อาชญากรรม
แพร่ระบาด การฆ่าตัวตายสูงขึ้น เช่นเดียวกับการเกิดปัญหา
หย่าร้าง ปัญหาเด็กจรจัด มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน รวมทั้งปัญหา
โรคจิตโรคประสาท



ตำแหน่งหน้าที่ในระบบยุติธรรมเวลานี้ แทนที่จะช่วย ผดุงความยุติธรรมในสังคม ทำให้สังคมสงบสุข กลับกลายเป็น สินค้าอีกแบบหนึ่งไปแล้ว คือถ้าคุณไปอยู่ในระบบนี้แล้ว คุณสามารถเล่นแร่แปรธาตุให้กลายเป็นตัวเงินขึ้นมาได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา ตำรวจ หรืออัยการ จะว่าไป ตำแหน่งต่างๆในระบบราชการหรือการเมือง ล้วนเป็นช่องทางหาเงิน ได้ทั้งนั้น แม้กระทั่งเป็นหัวหน้ารปภ.ในทำเนียบ ไม่ต้องพูดถึง ตำแหน่งรัฐมนตรีหรือนายกฯ คุณสามารถแปรเป็นตัวเงิน ได้หมด ระบบมันเสียไปแล้ว เพราะระบบเหล่านี้จะอยู่ได้ก็ ต่อเมื่อผู้คนเชื่อมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต แต่เดี๋ยวนี้มันกลายเป็น แหล่งรายได้ที่คนข้างนอกพยายามแย่งชิงมาให้ได้ วิธีหนึ่ง ก็คือการซื้อตำแหน่ง ผลตามมาก็คือระบบบิดเบี้ยวไปหมด เวลานี้เมืองไทยบิดเบี้ยวไปทั่วประเทศ เราจึงได้ชื่อว่าเป็น ประเทศที่คอร์รัปชันกันมากที่สุดอันดับที่สี่ของเอเชีย เมื่อเร็วๆนี้ องค์การความโปร่งใสสากลระหว่างชาติได้ทำดัชนีชี้วัดความ คอร์รัปชัน เขาจัดไว้ ๔๐ อันดับ เดนมาร์กซื่อสัตย์สุจริต เป็นอันดับหนึ่ง ส่วนประเทศไทยอยู่อันดับที่ ๓๓ รองลงมา คือ จากาต้า ไนจีเรีย และคาเมรูน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าเป็น กาทหวิป แม้แต่ฟิลิปปินส์ ซึ่งมีความวุ่นวายมากกว่าเราก็ก็น่ามีความโปร่งใสและซื่อสัตย์มากกว่าเรา



ศาสนาบริโภคนิยม

บริโภคนิยมและการถือเงินเป็นใหญ่ได้ทำให้ระบบ ทุกอย่างผันผวนไปหมด ที่พูดมาตั้งเยอะตั้งแยะต้องการ จะบอกอะไร มันมีประเด็นเดียวที่เราน่าจะคิดกัน คือในเมื่อ บริโภคนิยมมันมีผลเสียมากมายขนาดนี้ ทำไมมันถึงยัง แพร่หลายได้เรื่อยๆ ทำไมจึงเป็นลัทธิความเชื่อที่แพร่สะพัด ไปทั่วโลกได้ ทำไมจึงมีอิทธิพลมากในเมืองไทย ทั้งๆที่มีโทษ มากมายถึงเพียงนี้



บางคนอาจจะตอบว่า เพราะมีกลุ่มผลประโยชน์ที่พยายามรักษาบริโภคนิยมเอาไว้ บริษัทข้ามชาติต้องการขยายอิทธิพล ก็เลยต้องเผยแพร่บริโภคนิยมให้คนหลงติดกับดัก อันนี้ก็ถูก แต่อาตมาคิดว่าตอบแค่นี้ยังไม่พอ อีกเหตุผลหนึ่งน่าจะเป็นเพราะว่า ถ้าพูดกันอย่างง่าย ๆ คือมันได้กลายเป็นศาสนาของคนจำนวนมากไปแล้ว เมื่อผู้คนไปยึดถือมัน ประหนึ่งศาสนาแล้ว ก็เลยไม่สามารถปฏิเสธสิ่งนี้ได้ เวลานี้บริโภคนิยมกลายเป็นศาสนาอย่างหนึ่งไปแล้ว อาตมาไม่ได้พูดอย่างตีฝึปาก สิ่งใดจะเป็นศาสนาหรือไม่ อาตมาคิดว่าต้องประกอบด้วยสามอย่าง

อย่างหนึ่ง คือ ทำที่ต่อสิ่งนั้น ใครก็ตามที่ยึดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้ ยึดด้วยอำนาจอุปาทาน ยึดไว้อย่างมั่นคง ยึดไว้อย่างเหนียวแน่น ยอมเสียสละเวลา และทุ่มเทเพื่อสิ่งนั้นขนาดไม่เป็นอันหลับอันนอน นั่นแหละคือศาสนา คนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนนับถือพุทธศาสนาเป็นชีวิตจิตใจ เขายอมเสียสละทุ่มเททุกอย่างเพื่อพระศาสนา เวลาจะทำบุญก็ไม่เป็นอันกินอันนอน ยอมเสียเงินเสียทอง หรืออุทิศลูกให้แก่พระศาสนาได้

ถามว่าเวลานี้คนจำนวนไม่น้อยเลย วันหนึ่งๆอุทิศตัวให้กับบริโภคนิยมมากนักน้อยเพียงใด ปฏิเสธไม่ได้ว่าคนจำนวน

ไม่น้อยอุทิศตัวให้กับบริโภคนิยมอย่างจริงจัง ไม่ได้หลับไม่ได้นอน แม้เมียชู้ว่าจะหย่าแต่ผัวก็ยังไม่เลิกหาเงิน หรือทำกำไรอยู่นั่นแหละ ลูกจะบ่นจะร้องอย่างไรก็ไม่สนใจ เอาแต่ทำมาหากินเพื่อจะหาเงิน อุปาทานแบบนี้เป็นอุปาทานของศาสนาเป็นแรงยึดติดแบบศาสนา การเสียสละตนเพื่อบริโภคนิยมเป็นทำที่แบบศาสนา

ประการที่สอง คือ แรงจูงใจ อย่างที่อาตมาพูดไว้ว่า ทุกวันนี้ผู้คนเข้าหาบริโภคนิยมไม่ใช่แค่ต้องการความสุขทางกายเท่านั้น เขาต้องการมีเงินมากๆ มีของเสพมากๆ ไม่ใช่เพราะต้องการความสะดวกสบายทางวัตถุเท่านั้น แต่เพราะต้องการตัวตนใหม่ ศาสนาทั้งหลายก็ล้วนเป็นไปเพื่อสร้างตัวตนใหม่ที่พึงปรารถนา ทางพุทธศาสนาอาจเป็นข้อยกเว้น ที่มุ่งพัฒนาบุคคลไปจนข้ามตัวตนได้ แต่ศาสนาจำนวนไม่น้อยยังเชื่อเรื่องตัวตนอยู่ ก็เลยมุ่งการสร้างตัวตนใหม่ให้ประณีตหรือดีขึ้น บริโภคนิยมทำตรงนี้เหมือนกัน คนจำนวนมากต้องการวัตถุหรือสิ่งเสพมากๆ ก็เพราะต้องการเป็นคนใหม่ ทั้งในความรู้สึกของเขา และในสายตาคคนอื่น **ที่สำคัญก็คือ คนส่วนใหญ่เข้าหาบริโภคนิยมเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ**

ความมั่นคงทางจิตใจมีหลายชั้น ในชั้นพื้นฐาน คือ ชั้นที่ปลอดภัยจากอันตรายหรือการคุกคาม อันนี้ไม่ใช่บริโภคนิยม บริโภคนิยมไม่ได้ทำหน้าที่อย่างนี้ แต่สนองความต้องการในจิตใจ โดยให้สิ่งที่เราคิดว่าเป็นหลักประกันของชีวิต บริโภคนิยมทำหน้าที่ตรงนี้ คือ ถ้ามีวัตถุบางอย่างแล้วคุณจะรู้สึกมีความมั่นใจ เช่น ถ้าคุณมีเงินมากๆ ในธนาคาร คุณจะรู้สึกมั่นใจ ถ้ามีเงินน้อย เริ่มจะไม่มั่นใจแล้ว เหมือนขับรถ ถ้ามีประกัน คุณจะรู้สึกมั่นใจในการขับ แต่ถ้าไม่มีประกันก็จะกลัวตัวสั่น ยิ่งถ้าไม่มีพรบ. ประกันภัยบุคคลที่สามด้วยแล้วจะขับไม่ค่อยสนุกแล้ว แต่ถ้ามีประกันชั้นหนึ่งก็จะขับเต็มที่เหยียบคันเร่งด้วยความมั่นใจ เจอตำรวจที่ไหนก็ไม่กลัว มีอุบัติเหตุก็ไม่วิตก เตียวเรียกตัวแทนประกันมาจัดการก็เรียบร้อย หลักประกันทำให้เรารู้สึกมั่นคงในจิตใจ บริโภคนิยมทำให้เรารู้สึกว่ามีหลักประกันแบบนี้ จึงรู้สึกมีความมั่นคงในจิตใจ



ความมั่นคงในจิตใจที่ลึกที่สุด คือความรู้สึกว่าชีวิตของคุณมีคุณค่า มีความหมาย ตรงนี้บริโภคนิยมก็ให้สัญญาว่าชีวิตของคุณจะมีคุณค่าและความหมาย ถ้าคุณมีวัตถุสิ่งเสพหลายๆ โดยเฉพาะสินค้ายี่ห้อต่างๆ มันทำให้คุณรู้สึกว่าชีวิตมีเข็มมุ่ง มีเป้าหมาย เป้าหมายที่ว่าก็คือ ชีวิตนี้เราต้องรวยให้ได้ อย่างน้อยต้องมีคฤหาสน์ มีรถราคาสิบล้าน บริโภคนิยมทำให้นักเรียนมีเข็มมุ่งในการเรียน นักศึกษาจำนวนไม่น้อยในเวลาเรียนอย่างเต็มที่ เพราะตั้งเป้าว่าจบแล้วต้องรวย แต่ก่อนไม่เคยนึกตรงนี้ เรียนไปเล่นไป บางทีก็หนีเรียน แต่พอมีจุดเป้าหมายในชีวิตว่าจะต้องรวย ก็เลยเรียนแบบทุ่มเท แม้มอบอกให้พักก็ไม่ยอมพัก เพราะตั้งเป้าว่าจะต้องเข้ามหาวิทยาลัยดังๆ จะได้รวยไวๆ ลองสังเกตดูสำนักกวดวิชาทั้งหลายแทบไม่มีคนหนีเรียนเลย ทั้งๆที่เก็บแพงคนก็ยังแห่ไปเรียนกันมากมาย ผิดกับตอนเด็กๆอยากจะหนีเรียน แต่โรงเรียนกวดวิชาไม่มีใครหนีเลย ทั้งๆที่ห้องเรียนก็แออัดยัดเยียด ทั้งนี้ก็เพราะเขามีเข็มมุ่ง คืออยากสอบเอนทรานซ์เข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ จบแล้วจะได้รวย คนจำนวนมากคิดอย่างนั้น

บริโภคนิยมและวัตถุนิยมทำให้ชีวิตมีเป้าหมายและมีความหมาย ศาสนาก็ทำหน้าที่นี้เช่นกัน คือทำให้ชีวิตมีเป้าหมาย เพราะถ้ามีเป้าหมายแล้วชีวิตจะมีคุณค่า ถูกหรือผิด

เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ลึกลงไปกว่านั้น อาตมาคิดว่า สัญชาตญาณของคนเราต้องการตัวตนที่มั่นคงและยั่งยืน สมัยก่อนความเชื่อเรื่องชาติหน้า ทำให้คนเราไม่กลัวตายเพราะเราถือว่าพอตายไปแล้วก็ไปเกิดใหม่ได้ ระยะเวลาหลังคนไม่ค่อยเชื่อเรื่องชาติหน้าแล้ว ทีนี้จะทำอย่างไร เพราะลึกๆคนเราไม่ต้องการให้ตัวตนสิ้นสุดที่ชาตินี้ ปัญหาตั้งแต่ก่อนแก้ด้วยการเอาประเทศชาติมาแทนที่ชาติหน้า ประเทศชาติเป็นตัวตนใหม่ที่คงอยู่เป็นนิรันดร์แม้เราจะตายไปแล้ว การมีประเทศชาติทำให้เราเชื่อว่าตายไปแล้วตัวตนของเราจะไม่ขาดสูญ เพราะมีชาติทำหน้าที่สืบต่อตัวตนของเรา ด้วยเหตุนี้ผู้คนจึงยอมตายเพื่อประเทศชาติได้ ทำให้ไม่กลัวตาย

แต่ระยะเวลาหลังคนไม่ค่อยศรัทธาในชาติเสียแล้ว ถ้าเช่นนั้นจะมีอะไรมาเป็นสิ่งที่สืบต่อตัวตนได้ คนจำนวนไม่น้อยเอาบริษัทมาเป็นตัวตนแทน จึงยอมตายเพื่อบริษัท หุ่่มทำงานทั้งวันทั้งคืนเพื่อบริษัทโดยไม่สนใจลูกเมีย อย่างในญี่ปุ่นทุกเช้าจะมีการเข้าแถวร้องเพลงเชิดชูบริษัท คนไทยเรายังไม่ถึงขั้นนี้ เราจึงเอาอย่างอื่นมาแทน เช่นเอาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลมาสำหรับสืบต่อตัวตนแทน ทำให้เรายอมตายเพื่อชื่อเสียงวงศ์ตระกูล แต่เมื่อสิ่งนี้เริ่มคลายความศักดิ์สิทธิ์ ส่วนหนึ่งก็เพราะลัทธิปัจเจกนิยมมีอิทธิพลมากขึ้น ผู้คนก็หันไป



เอาวัตถุมงคลเป็นสิ่งที่สืบต่อตัวตนแทน คิดจะฝากตัวตนไว้กับวัตถุแทน เพราะวัตถุนั้นมันมีลักษณะอาการที่มั่นคงยั่งยืน บัญชีเงินในธนาคารก็ดี ตึกกรมบ้านช่องก็ดี มันให้ความรู้สึกว่าเป็นตัวตนที่มั่นคง ถ้าเอาตัวตนไปผูกติดกับสิ่งนี้ ตัวตนของเราก็จะดูมั่นคงไปด้วย และอาจรู้สึกไปถึงขั้นว่ามันจะสืบต่อตัวตนของเราให้เป็นนิรันดร์ได้ ตรงนี้เป็นแรงผลักดันเล็กๆที่ทำให้ผู้คนนับถือบิโรคนิยม มันเป็นแรงผลักดันอย่างเดียวกับที่ทำให้ผู้คนเข้าหาศาสนา เป็นแรงผลักดันที่ลึกมาก สามารถเรียกได้ว่า เป็นแรงผลักดันทางจิตวิญญาณ

สมัยก่อนผู้คนเข้าหาศาสนาหรือเข้าหาพระเจ้า เพราะเชื่อว่าพระเจ้าจะเป็นสิ่งที่เขาสามารถฝากตัวตนเอาไว้ได้ มีหลายศาสนาที่บอกว่าตายแล้วจะไปพบกับพระเจ้า หรือตัวตนของเราจะไปรวมกับปรมาตมัน ซึ่งเป็นตัวตนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ศาสนาแบบนี้ช่วยให้ผู้คนเกิดความมั่นใจ ว่าตายแล้วตัวตนจะไม่สูญ แต่จะสืบต่อไปในลักษณะที่มั่นคงยั่งยืนเป็นนิรันดร์ ศาสนาแบบนี้ช่วยตอบสนองความต้องการส่วนลึก ที่ต้องสืบต่อตัวตนอย่างถาวร ตอนหลังความเชื่อเหล่านี้เสื่อมอิทธิพลไป แต่สิ่งที่ยังไม่หมดไปก็คือความต้องการมีตัวตนที่สืบเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยเหตุนี้ผู้คนจึงหันไปฝากฝังตัวตนกับวัตถุแทน เพราะมันดูมั่นคงแข็งแรงดี วัตถุจึงกลายเป็นสรณะของคนสมัย



ใหม่แทนศาสนา อันนี้คือความต้องการทางจิตวิญญาณที่อยู่เบื้องหลังความเฟื่องฟูของบริโศคนิยม เนื่องจากผู้คนเข้าหาบริโศคนิยมเพื่อหวังที่จะได้รับการตอบสนองทางจิตวิญญาณอย่างทีกล่าวมา อาตมาจึงเรียกบริโศคนิยมว่า เป็นศาสนาอย่างหนึ่ง

ประการที่สามก็คือ พิธีกรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาทุกศาสนาต้องมีพิธีกรรม ต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บริโศคนิยมก็มีพิธีกรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน เทศกาลลดราคา หรือลดแลกแจกแถมเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของบริโศคนิยม มีแล้วไม่ไปได้ไหม ไม่ไปไม่ได้ พอถึงปลายปีมีเทศกาลคริสต์มาส ปีใหม่ต้นปีมีวันวาเลนไทน์ พวกนี้เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของบริโศคนิยมไปแล้ว เทศกาลนี้มาถึงเมื่อไหร่ก็ต้องเข้าห้างไปช้อปปิ้งกัน ถ้าไม่ทำก็รู้สึกผิดปกติ อยู่ไม่เป็นสุข

ส่วนพิธีกรรมประจำสัปดาห์ ก็คือการเข้าศูนย์การค้าทุกเสาร์อาทิตย์แทนการเข้าวัด นี่คือพิธีกรรมที่คุณขาดไม่ได้ พิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญคือ พิธีกรรมคอนเสิร์ต เวลานี้หนุ่มสาวไปคอนเสิร์ตเหมือนเข้าร่วมพิธีทางศาสนาเลย เวลาหนุ่มสาวไปฟังคอนเสิร์ต มันจะให้ความรู้สึกที่เรียกได้ว่าเป็น “ประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ” เป็นความรู้สึกปีติ และลึ้ม

ตัวตน เหมือนกับว่าตัวตนได้สลายไปในฝูงชน ตัวตนได้หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว เมื่อตัวตนหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวจะรู้สึกโปร่งเบามากเลย ความทุกข์ทั้งหลายมลายหายไปเพราะไม่มีตัวตนให้ห่วงพะวงอีกต่อไป มันเป็นประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ ที่ไม่ต่างจากการร่วมพิธีทางศาสนาที่มีคนเยอะๆ มันไม่ใช่แค่สนุกอย่างเดียว คนเฒ่าคนแก่ไม่เข้าใจเรื่องนี้ จะว่าไปนี่ก็เป็นประสบการณ์อย่างเดียวกัน เวลาไปร่วมชุมนุมประท้วงติดต่อกันนานๆ คนที่ร่วมเหตุการณ์แบบนี้ ถึงจุดหนึ่งจะไม่กลัวตาย แต่จะยอมตายหากพวกของตัวถูกคนภายนอกก่อแค้นหรือคุกคาม ในภาวะเช่นนั้นผู้คนยอมตายได้เพื่อเพื่อนฝูง เพราะฝูงชนได้กลายเป็นตัวตนของตัวเองไปแล้ว คงไม่ต่างจากมดที่ยอมตายเพื่อปกป้องรังของมัน

คนเราเมื่อลืมตัวตน หรือเอาตัวตนไปฝากไว้กับฝูงชน แทน จะไม่กลัวตาย ใครที่เคยร่วมชุมนุมทางการเมืองหรือร่วมคอนเสิร์ต จะรู้สึกแบบนี้เหมือนกัน นี่คือสภาวะหรือประสบการณ์ที่สามารถจัดได้ว่าเป็น “ประสบการณ์ทางศาสนา” มันทำให้ผู้คนหลุดพ้นจากตัวตนเดิมที่คับแคบ กลายมามีตัวตนใหม่ที่มั่นคงและใหญ่กว่าเดิม ทำให้เกิดสภาวะที่อบอุ่น มั่นคง เบาสบาย นี่คือพิธีกรรมทางศาสนาของคนรุ่นใหม่ เพราะฉะนั้นการฟังเพลงจากเทป หรือจากซีดีจึงไม่ถึงใจ

เท่ากับไปฟังคอนเสิร์ต โดยเฉพาะเมื่อได้ร่วมเต้นกันเป็นพันๆ คน ดูโทรทัศน์ยังไงก็ไม่ให้ความรู้สึกเท่ากับการที่ไปเป็นส่วนหนึ่งของคอนเสิร์ต คอนเสิร์ตจึงกลายเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ของศาสนาบริโศคนิยม

แล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบริโศคนิยมคืออะไร สมัยก่อน สิ่งศักดิ์สิทธิ์คือพระธาตุ สมัยนี้ต้องเป็นลายเซ็นดารารายใหม่ ยิ่งเป็นดารานอกยิ่งศักดิ์สิทธิ์ใหญ่ เดียวนี้แม้แต่กางเกงชั้นในของดารารูปตบดอย่างเบ็คแคมที่ยังไม่ได้ซัก ใครๆก็อยากได้ เวลาเขามาเมืองไทย หรือไปเมืองจีน เสื้อผ้าและข้าวของเครื่องใช้ของเขาในโรงแรมมีคนแย่งกันประมูล ยอมจ่ายเงินเป็นหมื่นเป็นแสน พวกนี้ให้ความรู้สึกทางจิตใจแก่คนรุ่นใหม่ไม่ต่างจากที่ซานหมาก หรือน้ำบ้วนปากของเกจิอาจารย์ชื่อดัง มีค่าสำหรับคนเฒ่าคนแก่ ของใช้พวกนี้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปได้ก็เพราะคนรุ่นใหม่เห็นดารารเหล่านี้ไม่ต่างจากพระเจ้า พอนักร้องดนตรีอิเล็กทรอนิกส์แจปแนวฆ่าตัวตาย วัลรุ่นญี่ปุ่นหลายคนก็ฆ่าตัวตายตาม เหมือนกับการพลีชีพเพื่อพระเจ้า



ที่ทางของศาสนาในยุคบริโศคนิยม

มาถึงจุดนี้แล้ว คำถามมีอยู่ว่า แล้วศาสนาจะไปอยู่ตรงไหน เราเคยเชื่อกันว่า ถ้าวัตถุนิยม หรือบริโศคนิยมมา ศาสนาหมด อาตมาก็เคยเชื่อเช่นนั้น แต่หลังจากที่ได้ศึกษาค้นคว้าและมีประสบการณ์ในบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ซักไม่ค่อยแน่ใจแล้วว่า บริโศคนิยมมา ศาสนาจะหมด ยกตัวอย่างลาสเวกัส หลายคนคงนึกออกกว่าเป็นแดนกาสิโน เป็นเมือง

